

ГАЛИНА ЯРОВА (м. Київ)

УДК 378.147:81'1

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАДАЧІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ ВТОРИННОЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті висвітлюється роль і місце самодостатніх лінгвістичних задач як ефективного інструмента підвищення внутрішньої мотивації вторинної мовної особистості, зокрема в процесі професійної підготовки педагогів-філологів, мовознавців, перекладачів. Наведено приклади різних за змістом задач, які можуть використовуватись в навчальному процесі, з можливими варіантами їх розв'язання і коротким описом їх дидактичного потенціалу.

Ключові слова: самодостатні лінгвістичні задачі, вторинна мовна особистість, внутрішня мотивація оволодіння іноземними мовами, лінгвопізнавальна мотивація, металінгвістичне аргументування, професійна підготовка педагогів-філологів.

Освітня реформа, яка зараз здійснюється в Україні, має на меті, зокрема, ефективну трансформацію підходів, шляхів і результатів освітньо-виховної діяльності задля виведення цієї сфери суспільного життя на рівень, що відповідає вимогам конкурентоспроможного існування в сучасному глобалізованому світі.

Нові умови багатомовності та мультикультурності європейського соціуму, в якому бачить себе в майбутньому наша держава, формують нові вимоги щодо змісту і реалізації освітнього процесу, зокрема при підготовці педагогів-філологів, лінгвістів, перекладачів, що безпосередньо стосується напрямків діяльності Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка. В Європейському Союзі втілюється амбіційна мета сформувати у молодого покоління комунікативну компетентність, крім рідної, у двох іноземних мовах, виховати толерантне ставлення до соціально-культурної специфіки різних етнічних спільнот задля їх гармонійного співіснування в умовах глобалізації, а також навчити молодь цінувати культурні надбання Європи і світу (Rindler). Успішна реалізація цієї амбіційної мети, серед іншого, не можлива без високої мотивації тих, хто отримує освіту в галузі філології і лінгвістики, адже якість будь-якої людської діяльності, на думку психологів і педагогів, перш за все залежить від потреб і мотивації особи (Metodika navchannya; Metodika obucheniya; Nastol'naya

kniga; Passov). Вмотивованість сприяє цілеспрямованій активності, ефективному вибору засобів і їх упорядкованому застосуванню для досягнення усвідомленої мети. Живить мотивацію реально відчутний успіх.

Формування вторинної мовної особистості при освоєнні іноземної мови поза середовищем її питомих носіїв потребує додаткових до загальноосвітніх мотивів діяльності, оскільки в даному випадку мовець може для комунікації успішно послуговуватися рідною мовою, а іноземну використовує лише формально.

Мотиваційна сфера людини має складну структуру. Стосовно вивчення іноземних мов можна виділити два види мотивації: зовнішню і внутрішню (Metodika obucheniya 7). На відміну від соціально обумовленої зовнішньої мотивації (набуття престижної професії, закордонні подорожі тощо), внутрішня мотивація виникає, власне, при вивченні іноземної мови і підтримується нею (Metodika navchannya 33). Зумовлена самим процесом оволодіння іноземною мовою, вона поділяється на комунікативну, лінгвопізнавальну та інструментальну (Metodika obucheniya 7). Комунікативна мотивація виникає через усвідомлення потреби спілкуватися іноземною мовою, мати змогу читати і перекладати літературу тощо. Лінгвопізнавальна мотивація полягає в позитивному ставленні учнів до теорії мови, до самої мовної матерії, до осмислення явищ мови

у систематизованому вигляді. Інструментальна мотивація формується через позитивне сприймання учнями певних прийомів і форм роботи. Оскільки комунікація визначається як мета навчання іноземних мов, і лінгвістичну основу комунікативного методу вбачають у переорієнтації з форми на функцію, з лінгвістичної компетенції на комунікативну, з мовної правильності – на спонтанність й автентичність (*Metodika navchannya*), цим зумовлений вибір принципів, змісту, методів, прийомів та засобів навчання. При цьому комунікативна мотивація постійно підтримується і розвивається, її потенціал використовується повною мірою на відміну від лінгвопізнавальної мотивації, яка залишається на периферії уваги викладачів іноземних мов. Над формуванням цієї мотивації викладач також повинен працювати – або через посередництво тієї ж комунікативної мотивації або безпосередньо, стимулюючи пошукову діяльність учнів (студентів) на мовному матеріалі.

Обравши перший напрям, викладач має будувати роботу з лексико-граматичними відомостями таким чином, щоб учні або відразу могли скористатися одержаними теоретичними знаннями в мовленні, або бачили мовленнєву перспективу їх застосування. При цьому в пригоді викладачеві можуть стати різноманітні мовні ігри. Арсенал описаних в літературі мовних ігор досить багатий (*Nastol'naya kniga; Stronin*), і викладач, зацікавлений у застосуванні дидактичної гри, може скористатися вже відомими зразками або ж створити власні.

На відміну від мовної гри, важливим мотивом якої є процес колективної ігрової дії, успішне розв'язання лінгвістичної задачі є інтелектуальною розвагою, що дає студенту (учню) відчуття особистого успіху і вмотивує подальший інтерес до мовознавчих досліджень. Втілюючи принцип проблемного навчання, лінгвістичні задачі моделюють у спрощених, штучно створених умовах елементи наукового пошуку мовознавця (*Zhurinskiy A.N. Lingvistika; Lingvisticheskie zadachi*). Саме розв'язання лінгвістичних задач як найбільш складний аналітико-синтетичний вид розумової діяльності викликає зацікавленість, стимулює творчу думку і пошуковий процес, в якому рідна мова відступає на другий план, як допоміжний або зайвий інструмент. Впро-

ваджені в навчальний процес американцем Генрі Глісоном у 1950-х (*Gleason*), вони викликали велику зацікавленість широкого кола лінгвістів. Було опубліковано кілька збірників лінгвістичних задач з поясненням способу розв'язання (*Zhurinskiy Lingvistika; Zhurinskiy Slovo; Zadachi; Lingvisticheskie zadachi 1983*). Серед них особливий інтерес становлять праці А.Н. Журина (*Zhurinskiy Lingvistika; Zhurinskiy Slovo*), що підсумовують багаторічний доробок талановитого вченого, який зі студентських років до останніх місяців життя займався проблематикою, пов'язаною з лінгвістичними задачами, розвиваючи теорію цього жанру і цілеспрямовано створюючи нові нестандартні його зразки. Саме завдяки енергії і відданості справі А.Н. Журина в московських ВНЗ почала складатися традиція проведення лінгвістичних олімпіад для школярів, популярність яких серед старшокласників залишається незмінно високою вже протягом чотирьох десятиліть. Вже відбулося 38 олімпіад. У вересні 2003 року у місті Боровець (Болгарія) з успіхом пройшла Перша міжнародна олімпіада з теоретичної, математичної і прикладної лінгвістики для учнів старших класів. Відтоді Міжнародна олімпіада з лінгвістики (IOL) – щорічне змагання з теоретичної, математичної і прикладної лінгвістики серед школярів, в якому беруть участь представники більш ніж 40 країн світу.

Які ж особливості лінгвістичних задач сприяють їх популярності? Задачі такого типу були винайдені в гештальт-психології і мали відповідати ряду вимог:

- 1) принципова доступність розв'язання;
- 2) цілісність, самодостатність наведеної в умові інформації;
- 3) доцільність (задача повинна зацікавити);
- 4) проблемність (структура репрезентованої в задачі ситуації повинна допускати кілька інтерпретацій, варіантів розв'язання, за умови правильності і доказовості одного з них).

Моделюючи різноманітні лінгвістичні явища, категорії мови, самодостатні задачі не потребують для розв'язання фахових знань: досить інформації, наведеної в умові, логічного міркування і володіння рідною мовою.

Існує кілька типів задач, зокрема:

- 1) тип білінгви: наводяться списки слів або коротких речень з їх перекладами іншою

мовою, і на підставі їх аналізу потрібно знайти іншомовні відповідники контрольних слів або фраз;

2) задачі на дешифровку;

3) задачі на кодування тексту, запис його у формалізованому вигляді (як попередній етап створення комп'ютерних моделей обробки текстової інформації та перекладу);

4) задачі на „відкриття” важливих лінгвістичних понять: фонема, морфема, відмінок, узгодження тощо.

Задачі залучають дані різних мовних рівнів: фонетики, морфології, синтаксису. Частина задач пов'язана з аналізом змісту слів, словосполучень, текстів. Різноманітність, нестандартність підходів до формулювання умов, до пошуку ходу рішень, а також той факт, що в опублікованих матеріалах використані дані понад 70 мов народів світу (включаючи рідкісні безписемні мови), – все це сприяє зростанню популярності жанру лінгвістичних задач, впровадженню їх у навчальний процес для зростаючого кола спеціалізацій, починаючи від інформаційних технологій (Puzzles) до фольклористики, культурології, антропології (Svarennu shaman).

Розглянемо кілька задач, складених нами, і запропонуємо можливі варіанти їх розв'язання.

ЗАДАЧА № 1

Для тих, хто вивчає англійську мову!

Умова. Перед вами зашифрований англійський текст.

1 2+1+3+4 5+6+1+7 5+8+7+3. 1
9+8+10 7+11+2+12+4 1+5. 1+13 1
7+11+2+12+4 1+5, 1 14+1+2+2 15+4+5
13+1+13+5+4+4+10 16+11+1+10+5+7.

Кожній літері відповідає одне число, причому різним літерам відповідають різні числа. Зашифровані літери в межах одного слова розділені плюсами. Розділові знаки в тексті збережені.

Завдання. Розшифруйте текст.

Розв'язання. Один з можливих шляхів розв'язання є наступним.

Перше речення починається зі слова, яке є однолітерним і зашифроване числом 1. Слів, які складаються з однієї літери, в англійській мові обмаль. Можна припустити, що це або артикль «а», або займенник першої особи однини «I». Вживання цього слова у третьому

реченні свідчить на користь другого варіанту, тобто 1 – це «I». Підставимо цю літеру замість 1 й отримаємо наступне:

I 2+i+3+4 5+6+i+7 5+8+7+3.

I 9+8+10 7+11+2+12+4 i+5.

I+13 I 7+11+2+12+4 i+5, I 14+i+2+2
15+4+5 I 3+i+13+5+4+4+10 16+11+i+10+5+7.

Третє речення починається з «I+13 I...», і в ньому вжито кому. Отже, ймовірно, 13 – це «f». Комбінація «i+5» – це «it», «in» або «is». Останній варіант відкидаємо, бо попереднє речення також закінчується на «i+5». В цьому реченні всього чотири слова і починається воно з займенника першої особи однини «I», отже останнім словом тут за жодних обставин не буде «is».

Проаналізувавши зашифроване слово 14+i+2+2 після займенника «I», можна припустити, що це слово «will». Підставивши «w» замість 14, «I» замість 2 і «f» замість 13, отримаємо:

I I i+3+4 5+6+i+7 5+8+7+3.

I 9+8+10 7+11+i+12+4 i+5.

I f I 7+11+i+12+4 i+5, I w I I 15+4+5
f i f+5+4+4+10 16+11+i+10+5+7.

Проаналізувавши напіврозшифроване слово f i f+5+4+4+10, можна припустити, що це «fifteen». Тоді «i+5» – це «it». Логічно припустити, що після кількісного числівника вжите слово у множині, а отже 7 – це «s». Замінивши 5 на «t», 4 на «e», 7 на «s», а 10 на «n», отримаємо:

I I i+3+e t+6+i s t+8+s+3.

I 9+8+n s+11+i+12+e i t.

I f I s+11+i+12+e i t, I w I I 15+e t f i f t e e n
16+11+i n t s.

Тепер неважко здогадатися, що «t+6+i s» – це «this», тобто 6 – це «h», а «15+e t» – це «get», тобто 15 – це «g», «li+3+e» – це «like», тобто 3 – це «k». Зробимо відповідні підстановки:

I I k e t h i s t+8+s k.

I 9+8+n s+11+i+12+e i t.

I f I s+11+i+12+e i t, I w I I g e t f i f t e e n 16+11+i n t s.

Слово «t+8+s k» – це, без сумніву, «task», тобто 8 – це літера «a». Останнє слово в третьому реченні – це «points», тобто 16 – це «p», а 11 – це «o». Робимо підстановки:

I I k e t h i s t a s k.

I 9 a n s o l+12+e i t.

I f I s o l+12+e i t, I w I I g e t f i f t e e n p o i n t s.

Тепер легко побачити, що 9 – це «с», а 12 – це «v». Остаточний результат розшифрування має такий вигляд:

I like this task. I can solve it. If I solve it, I will get fifteen points.

Коментар. Таку задачу вперше було опубліковано в навчальному посібнику для студентів вищих навчальних закладів (Osнови formuvannya 270-271). Її можна використовувати в практичному курсі англійської мови, вивчаючи граматичні теми «The Pronoun», «Modal Verbs» а також «Conditional Sentences», а також для студентів, які спеціалізуються в галузі прикладної лінгвістики та інформатики.

Примітка: При підготовці даної задачі використано як прототип задачі №132, 133, які було розроблено Б.Ю. Городецьким на матеріалі російської мови (Lingvisticheskie zadachi 61-62).

ЗАДАЧА № 2

Для тих, хто вивчає англійську мову!

Умова. Перед вами жартівливий вірш-нісенітниця зі збірки “Mother Goose Rhymes”, рядки в якому переставлені у довільний спосіб :

*I saw a house as big as the moon and higher
I saw a blazing comet drop down hail
I saw a Venice glass sixteen foot deep
I saw the sun even in the midst of night
I saw a peacock with a fiery tail
I saw a sturdy oak creep on the ground
I saw their eyes all in a flame of fire
I saw a raging sea brim full of ale
I saw the man that saw this wondrous sight
I saw a well full of men's tears that weep
I saw a pismire swallow up a whale
I saw a cloud with ivy circled round*

Завдання. Визначте правильний порядок рядків і поясніть, чому їх належить розташувати саме в такій послідовності.

Примітка. Текст подано без розділових знаків, бо їх немає в оригіналі.

Розв'язання. „Секрет” цього віршика такий: останні слова попереднього рядка утворюють осмислене речення у сполученні з початком наступного рядка; отже, в оригіналі порядок слів такий [11, с.179]:

*I saw a peacock with a fiery tail
I saw a blazing comet drop down hail
I saw a cloud with ivy circled round*

*I saw a sturdy oak creep on the ground
I saw a pismire swallow up a whale
I saw a raging sea brim full of ale
I saw a Venice glass sixteen foot deep
I saw a well full of men's tears that weep
I saw their eyes all in a flame of fire
I saw a house as big as the moon and higher
I saw the sun even in the midst of night
I saw the man that saw this wondrous sight .*

Коментар. Цей віршик був складений як вправа для навчання правильному розміщенню розділових знаків. Якщо вірно поставити крапки і коми (і зробити відповідні паузи при читанні), то віршик буде сприйматися як цілком логічний. Оскільки розділові знаки є одним з інструментів структуризації тексту, ця вправа вчить сприймати (і будувати) текст як зв'язну структуру, що складається з менших комунікативних одиниць, з урахуванням комбінаторної здатності лексичних одиниць, потенційних можливостей їхнього лінійного сполучення у межах синтагми – інтонаційно оформленої одиниці мовленнєвого потоку.

Учням, які цікавляться мистецтвом перекладу, можна запропонувати після розв'язання наведеної задачі виконати письмовий переклад цього оригінального поетичного твору:

*я бачив фазана з вогненным хвостом,
я бачив комету в ставку під мостом,
я бачив водичку, повиту плющем,
я бачив ялину, прибиту дощем,
я бачив мураха в човні під вітрилом,
я бачив красуню, обсипану пилом,
я бачив руїну, заглибившись ліс,
я бачив криниці червоні від сліз,
я бачив засмучені очі в огні,
я бачив будинок у вишині,
я бачив, як сяяло сонце щоночі,
я бачив того, хто до жартів охочий
(переклад Галини Ярової)*

Розглянуту задачу на матеріалі української мови вперше було опубліковано у збірнику «Українська мова як іноземна: проблеми методики викладання» (Українська мова 100-101), згодом на матеріалі російської мови («Я видел павлина с хвостом огненным» (пер. В. Лунина) (Svarennу shaman 519) її було внесено до списку задач, запропонованих для розв'язання учасникам лінгвістичного конкурсу Турніру імені М.В. Ломоносова (м. Москва, 1996 р.) (Lingvisticheskie zadachi 1983 11, 31-

32). На матеріалі англійської мови задачу було опубліковано в навчальному посібнику для студентів вищих навчальних закладів (Osnovi formuvannya 266-267).

ЗАДАЧА № 3

І для учнів, які володіють російською мовою і вивчають українську мову як іноземну!

Умова. Дані українські слова, заимствованні из різних мов: *пінгвін, героїзм, діапозитив, цивілізація, радіус, радикуліт, речитатив, біохімія, шифр, інтуїція, аксіома, ідея, дифірамб, адажіо, кімоно, зигзаг, гіацинт, стимул, джигіт, гіперболоїд, фініш, аніон.*

Завдання. Запишіть по-українськи: *ініціатива, міліція, бісквіт, симпозиум, мозаїка, династія, фізика, хірург, синонім, пістолет, атеїст, лексикографія, режим.*

Примітка. Українська буква *и* читається прикладно як російське *ы* в слові *дым*, *і* – як російське *и* в слові *мир*, *ї* – як сочетание *ьи* в слові *соловьи*.

Розв'язання. Проаналізувавши умову задачі, можна помітити, що в українських словах іноземного походження буква *і* пишеться:

1) в началі слова: *інтуїція, ідея;*

2) перед гласним: *діапозитив, цивілізація, радіус, біохімія, аксіома, адажіо, гіацинт, аніон;*

3) перед согласним после *п* (*пінгвін*), *в* (*пінгвін, цивілізація*), *ф* (*дифірамб, фініш*), *н* (*аніон*), (*гіацинт, джигіт, гіперболоїд*), *к* (*кімоно*), *х* (*біохімія*), *л* (*цивілізація*).

Буква *ї* пишеться после гласного: *героїзм, інтуїція, гіперболоїд.*

Буква *и* пишеться перед согласним после согласных *д* (*радикуліт, дифірамб*), *т* (*діапозитив, речитатив*), *з* (*діапозитив, зигзаг*), *ц* (*цивілізація, гіацинт*), *ж* (*джигіт*), *ш* (*шифр*), *ч* (*речитатив*).

Обратившись к контрольному списку російських слів, видим деякі слова с *и* после согласных, не зустрівшись в словах задачі: *міліція, бісквіт, симпозиум, синонім.*

По-видимому, согласные, парные по глухости/звонкости, подчиняються одному и тому же правилу (ср. *в-ф, г-к, д-т* в словах из умови задачі). Значит, перед согласним после с в українському пишеться *и* (як после *з*), после

б – і (як после *п*). После *м*, по-видимому, следует писать *і* (як после других сонорных).

Тепер можна перевести слова задачі: **ініціатива, міліція, бісквіт, симпозиум, мозаїка, династія, фізика, хірург, синонім, пістолет, атеїст, лексикографія, режим.**

Коментар. Наведена вище задача може бути використана як для навчання правопису іноземних слів в курсі «Українська мова», так і в курсі «Порівняльно-історичне мовознавство». Вперше її було опубліковано у збірнику «Українська мова як іноземна: проблеми методики викладання» (Українська мова 99-100), згодом з незначними змінами у щотижневому Додатку до газети «Первое сентября» (м. Москва) «Язык в задачах: Задачи на славянские языки» (Язык в задачах 16). У 2005 році задача увійшла до підручника з порівняльно-історичного мовознавства для студентів вищих навчальних закладів (Sravnitel'no-istoricheskoe 419) в Додатку 2, розділ 8 «Заимствования», де проілюстровано існування регулярних фонетичних відповідностей між спорідненими мовами, а також у запозиченнях.

ЗАДАЧА № 4

І для учнів, які володіють російською мовою і вивчають українську мову як іноземну!

Умова. Дані українські загадки и разгадки к ним, но в другому порядку.

1) *Не яйце – в шакаралупі,
Не кіт, а з вусами,
Погане на вроду,
Завжди любить воду.*

2) *Усіх обшиваю, сама одягу не маю.*

3) *Котиться клубочок зовсім без ниточок.*

Замість ниточок – триста голочок.

4) *Умивається часто, але рушником не витирається.*

5) *Залізний ніс, дерев'яний хвіст.*

6) *Висить, теліпається,
Всі за нього хапаються.*

7) *Сопа, хропе, часом чхає,
Сюди – туди зазирає;*

*На морозі замерзає,
Бо одєжини не має.*

8) *Без сокири, без долота, а мости будує.*

Разгадки: *кіт, їжак, рак, сокира, голка, ніс, мороз, рушник.*

Завдання. Установите правильное соответствие между загадками и разгадками.

Примітка. Украинским буквам соответствуют следующие звуки :

е – [э], і – [и], е – [е], ї – [j+и], и – [ы].

Розв'язання. Чтобы установить правильное соответствие между загадками и разгадками, необходимо понять значение этих разгадок, то есть перевести их на русский язык.

Особенность задачи в том, что загадки подобраны так, что в них встречаются почти все слова, служащие разгадками:

- *кіт* (№ 1),
- *голочок* (родит. падеж, мн. число от голочка),
- *рушником* (творит. падеж, ед. число) (№ 7),
- *ніс* (№ 5),
- *на морозі* (предл. падеж, ед. число от мороз) (№ 7),
- *без сокири* (род. падеж, ед. число) (№ 8).

Употребление этих слов в загадках облегчает поиски решения. Среди разгадок есть два украинских слова, совпадающих с русскими: *рак, мороз*. Следовательно, необходимо установить значение шести остальных слов: *кіт, їжак, сокира, голка, ніс, рушник*.

Из контекста загадки № 4 ясно, что *рушник* – это полотенце. Эта разгадка подходит к загадке № 6.

Разгадкой к загадке № 2 должно быть существительное женского рода. Таких в списке два: *голка* и *сокира*. Контекст загадки № 3 подсказывает, что *голка* – это игла. Следовательно, именно *голка* будет разгадкой к загадке № 2.

Слово *сокира* встречается в загадке № 8. Из контекста ясно, что это какой-то инструмент. Описанием инструмента может быть только загадка № 5. Это может быть нож, топор, отвёртка, молоток (в данном случае – топор). Следовательно, *сокира* – разгадка к загадке № 5.

Теперь, по-видимому, несложно догадаться, что *мороз* – разгадка к загадке № 8.

Осталось определить место четырёх слов: *рак, кіт, їжак, ніс*. Можно заметить, что слова *кіт, ніс, хвіст* соответствуют русским словам кот, нос, хвост. Тогда несложно догадаться,

что *кіт* – разгадка к № 4, *ніс* – к № 7, а *рак* – к № 1.

Загадка № 3 описывает ежа, следовательно *їжак* – это ёж.

Итак, соответствие между загадками и разгадками таково: **№ 1 – рак, № 2 – голка, № 3 – їжак, № 4 – кіт, № 5 – сокира, № 6 – рушник, № 7 – ніс, № 8 – мороз.**

Коментар. Ця задача суміщає явища різних мовних рівнів. Її можна використати при вивченні лексики і граматики української мови, а також стилістики, зокрема метафори як одного з основних тропів поетичного мовлення. Навчальна мета задачі полягає у збагаченні словникового запасу, розвитку логічного мислення і формуванні вміння з ряду значень багатозначної лексичної одиниці обрати необхідне. Принагідно розвивається соціо-культурна компетенція вторинної мовної особистості, адже фрагмент картини світу, зображений у загадці засобами української мови, постає цікавим і несподіваним з точки зору носія іноземної мови. Вперше її було опубліковано у щотижневому Додатку до газети «Первое сентября» (м. Москва) «Язык в задачах: Задачи на славянские языки» (Srovnitel'no-istoricheskoe16), згодом у навчальному посібнику для студентів вищих навчальних закладів (Osнови formuvannya 266-267).

ЗАДАЧА № 5

Для студентів, які вивчають курс «Історія української мови»/

У наведених нижче реченнях вжито прикметники, які увійшли до «Словника живої народної, письменної і актової мови руських югівщан Російської і Австрійсько-венгерської цесарії» Фортуната Піскунова (друге видання, 1882 р.) Зараз вони вважаються маложиваними або застарілими.

1. *Остап охвітний і хистний.*
2. *Може Ярема й мисливий, проте незарний.*
3. *Параска баглива, однак кебетна.*
4. *Свирід прохирний і жучний.*
5. *Не секрет, що Левко тиркатий, втім він прехихий.*
6. *Голінний і кебетний, Самійло не може не подобатися.*
7. *Дарма що прохирний, Василь все ж таки прехихий.*

8. Мусій мало того, що мисливий, ще й тиркатий.

9. Хима хоч і хистна, але баглива.

10. Хоча ці розваги охвітні, проте жучні.

11. Всі ці створіння були милозіркі і не жучні.

12. Пилип і голінний, і скрабний.

Завдання 1. Визначте, які з наступних речень можуть продовжити наведений вище список. Дайте обґрунтування вашій відповіді, спираючись на аналіз речень 1-12.

А. Попри те, що Степан багливий, він досить таки прехихий.

Б. Явтух охвітний і мисливий.

В. Сава не тиркатий, хоча й не жучний.

Г. Проня кебетна та ще й охвітна.

Завдання 2. Позначте знаком «+» риси, якими має володіти людина, щоб бути добрим другом. Обґрунтуйте вашу відповідь.

мисливий, незарний, охвітний, прохирний, багливий, тиркатий

Розв'язання. Аналіз речень 1-12 дозволяє побачити, що вжиті в них прикметники поділяться на дві головні групи: одні з них позначають риси позитивні, а інші – негативні. Зрозуміло, що однотипні риси названі в реченнях з такими сполучниками, як «і», «ще й», «і,і». Протилежні за оцінкою характеристики названі в реченнях зі сполучниками «проте», «втім», «дарма що», «мало того, що», «хоч...,але». З усіх речень, впевнено визначити зазначені характеристики як позитивні можна в контексті №6. Відштовхуючись від цього висновку, можна визначити як позитивну характеристику «скрабний» (речення № 12), і як негативну – «багливий» (№ 3). Останнє слово дозволяє встановити позитивність характеристики «хистний» (№ 9). Аналіз речення №1 свідчить про позитивність характеристики «охвітний». Вона вжита також у реченні № 10 в контексті протиставлення слову «жучний», яке таким чином називає негативну оцінку. «Жучний» вжито також у 4 та 11 реченнях, аналіз яких дозволяє визначити позитивність характеристики «милозіркий» і негативність характеристики «прохирний». Контекст вживання останнього слова у 7 реченні свідчить про позитивність характеристики «прехихий», яка виступає у протиставленні характеристиці «тиркатий» у 5 реченні, яка є, таким чином, негативною. «Мисливий» у восьмому реченні поєднується

сполучним сполучником з «тиркатий», отже, також є негативною характеристикою. У реченні №2 «незарний» протиставляється слову «мисливий», отже називає позитивну характеристику. Логічний ланцюжок вищенаведених міркувань можна представити наступним чином :

б: голінний + → б: кебетний + → 12: скрабний + → 3: багливий – → 9: хистний + →

1: охвітний + → 10: жучний – → 4: прохирний – → 7: прехихий + → 11: милозіркий +

5: тиркатий – → 8: мисливий – → 2: незарний+

Позитивна характеристика: 6 – 12 – 9 – 1 – 11 – 7 – 2	Негативна характеристика: 6 – 3 – 10 – 4 – 5 – 8
голінний 6,12	багливий 9,3
кебетний 6, 3	жучний 10, 4, 11
скрабний 12	прохирний 4,7
хистний 9,1	тиркатий 5
охвітний 1, 10	мисливий 2, 8
милозіркий 11	
прехихий 7	
незарний 2	

Враховуючи сказане вище, з речень А, Б, В, Г прийнятними є лише перше (А) й останнє (Г).

Зі списку прикметників, наведених у Завданні 2, позитивні риси, які є бажаними для дружніх стосунків, називають тільки два слова – «незарний» і «охвітний». Решта називають негативні характеристики.

Коли студенти розв'яжуть цю задачу, їм буде цікаво дізнатися про фактичні значення прикметників, з якими вони працювали, зафіксовані в Словнику Фортуната Піскунова 1882 р.

багливий	ледачкуватий, лінивий
жучний	небезпечний
голінний	хвацький, відважний
кебетний	здібний, хвацький
милозіркий	милий, приємний
мисливий	зарозумілий
незарний	безкорисливий
охвітний	веселий, приємний
прехихий	тямущий, кмітливий
прохирний	хитрий, лукавий
скрабний	вправний
тиркатий	схильний до бійок, агресивний
хистний	меткий, винахідливий

Коментар. Ця задача може зацікавити студентів, які вивчають курс української мови, історії української мови, історії української лексикографії, прикладну лінгвістику, інформатику. Вона підходить як для носіїв української мови, так і для тих, хто вивчає українську мову як іноземну, адже матеріал задачі незнайомий і складний так само для українців, як і для іноземців, і в обох випадках можна говорити про вторинність мовної особистості.

Примітка: При підготовці даної задачі використано як прототип задачу *“We Are All Molisticina Way”*, як була розроблена Драгомиром Радєвим для Північно-американської Олімпіади з обчислювальної лінгвістики (NACLO) 2007 р. на матеріалі англійської мови з використанням вигаданих прикметників [19, с. 3].

Підсумовуючи сказане, висловимо надію, що самодостатні лінгвістичні задачі, сприяючи формуванню вторинної мовної особистості, зацікавлять викладачів української мови, іноземних мов, української мови як іноземної і будуть впроваджуватися з метою урізноманітнення навчального процесу, підвищення мотивації, розвитку логічного мислення й аналітичних здібностей у викладання мовознавчих дисциплін, на різних етапах вивчення мов, а також ширше використовуватимуться у підготовці спеціалістів у галузі інформатики та прикладної лінгвістики, які займаються розробкою лінгвістичного програмного забезпечення систем машинного й автоматизованого перекладу, пошукових систем тощо.

References

- Gleason H. A. Workbook in descriptive linguistics. – N.Y., 1955.
- Lingvisticheskie zadachi turnira im. M.V. Lomo-nosova s resheniyami (1994-1999)/ Sost.red. E.V. Muravenko. – M.: «Atlasy avtomobiley». 1999. – 48 s.
- Lingvisticheskie zadachi: Posobie dlya uchashchikhsya starshikh klassov / V.M. Alpatov, A.D. Venttsel', B.Yu. Gorodetskiy i dr. – M.: Prosveshchenie, 1983. – 223 s.
- Metodika navchannya inozemnikh mov u serednikh navchal'nikh zakladakh: Pidruchnik. – K.:Lenvit, 1999. – 320 s.
- Metodika obucheniya inostrannym yazykam v sredney shkole / G.V. Rogova, F.M. Rabinovich, T.E. Sakharova. – M.: Prosveshchenie, 1991.- 287 s.
- Nastol'naya kniga prepodavatela inostrannogo yazyka : Sprav. posobie / E.A. Maslyko, P.K. Babin-skaya, A.F. Bud'ko i dr. – Minsk : Vysheyschaya shkola, 1992. – 445 s.
- Osnovi formuvannya inshomovnoї komunikativnoї kompetentsii u seredniy zagal'noosvitniy shkoli: Na-vch. posib. dlya studentiv pedagogichnikh navchal'nikh zakladiv (za spetsyu «Inozemna mova») / Kol.avt. pid kerivnistvom prof.. P.O.Bekha. – K. : TOV «Vol'f», 2009.- 292 s.
- Passov E.I. Kommunikativnyy metod obucheniya inoyazychnomu govorenuyu. – M.: Prosveshchenie, 1991. – 287 s.
- Puzzles in Logic, Languages and Computation : The Green Book / Dragomir Radev, editor. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2013.
- Puzzles in Logic, Languages and Computation : The Red Book / Dragomir Radev, editor. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2013.
- Rosita Rindler Schjerve and Eva Vetter. European Multilingualism: Current Perspectives and Challenges – Multilingual Matters. Bristol, Buffalo, Toronto, 2012. – 206 p. Web. 20 Jan.2017
- Sravnitel'no-istoricheskoe yazykoznanie: Uchebnik dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy / S.A.Burlak, S.A.Starostin. — M.: Izdatel'skiy tsentr «Akademiya», 2005. — 432 s.
- Stikhi matushki Gusyni. Sbornik / Sost. N. M. Demurova. Na angl. yaz. s izbrannymi russkimi pe-revodami. – M.: Raduga, 1988. – 684 s.
- Stronin M.R. Obuchayushchie igry na uroke angliyskogo yazyka. – M.: Prosveshchenie, 1981. – 112 s.
- Svarennyy shaman, Izhivaya rabynya i drugie: 75 zadach po fol'kloristike, antropologii, so-tsiolingvistike / Sost. A.S. Arkhipova, S.A. Burlak, I.B. Itkin, S.Yu. Neklyudov, O.B. Khristoforova. – M: RGGU, 2010. – 200 s.
- Ukraińs'ka mova yak inozemna : problemi metodiki vkladannya. Zbirnik materialiv Mizhnarodnoї naukovoї konferentsii (Yalta. Veresen' 1993) . – L'viv: Kamenyar, 1994.
- Yazyk v zadachakh: Zadachi na slavyanskije yazyki. – «Russkiy yazyk». Ezhenedel'noe prilozhenie k gazete «Pervoe sentyabrya» № 20 (92), may 1997. – S. 16.
- Zadachi po lingvistike : Ucheb. posobie / M.E.Alekseev, V.I. Belikov, S.M. Evgrafova, A.N. Zhurinskiy, E.V. Muravenko. – M.: RGGU, 1991. – 105 s.
- Zhurinskiy A.N. Lingvistika v zadachakh. Usloviya, resheniya, komentarii / Sost. E.V.Muravenko. – M.: Indrik, – 1995.–208s.
- Zhurinskiy A.N. Slovo, bukva, chislo : Obsuzhdenie samodostatochnykh lingvisticheskikh zadach s raz-borom sta obraztsov zhanra. – M.: Nauka, 1993. – 192 s.

LINGUISTIC PUZZLES AS A TOOL TO ENHANCE THE INNER MOTIVATION OF SECONDARY LANGUAGE IDENTITY**Halyna Yarova**

Department of Teaching Methodology of Ukrainian and Foreign Languages and Literatures, Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Abstract

Background: New conditions of multilingualism and multiculturalism of the European society form new demands on the content and implementation of the educational process, in particular in the training of philology teachers, linguists, translators. The European Union has set an ambitious goal of forming a young generation of communicative competence in two foreign languages. To achieve this goal we should cultivate a tolerant attitude to social and cultural specificity of different ethnic communities for their harmonious coexistence in the context of globalization, and to teach young people to appreciate the cultural heritage of Europe and the world. Successful implementation of this ambitious goal, among others, is not possible without the high motivation of those who receive education in philology and linguistics, because the quality of any human activity, according to psychologists and teachers primarily depends on the needs and motivations of persons.

Purpose: The purpose of the article includes the following issues: to highlight the role and place of self-sufficient linguistic puzzles as an effective tool to enhance the inner motivation of secondary language identity of the individual, to ensure the successful implementation of objectives to address challenges in education and training in the fields of language acquisition, general and applied linguistics, human and computer-aided translation; to present puzzles with different content and structure, which can be used in the educational process, with possible variants of their solution and a short description of their didactic potential.

Results: Formation of the secondary language identity outside the native-speakers environment requires additional general educational motives, since in this case the speaker can successfully communicate in his native language, resorting to the foreign language only formally. Self-sufficient linguistic tasks contributing to the formation of secondary language identity, aside from being a fun intellectual challenge, expose the student to the different kinds of reasoning required when encountering a new phenomenon in a language. They develop metalinguistic reasoning and foster analytical skills that are relevant for various careers.

Discussion: Self-sufficient linguistic tasks, contributing to the formation of secondary language identity, may interest teachers of the Ukrainian language, foreign languages, Ukrainian as a foreign language and may be introduced in order to diversify the educational process, to increase motivation, to develop logical thinking and analytical abilities in teaching linguistic disciplines, at different stages of language learning, and also may be more widely used in the training of specialists in the field of computer science and applied linguistics.

Key words: self-sufficient linguistic puzzles, secondary language identity, inner motivation of mastering foreign languages, second language acquisition, metalinguistic argumentation, education and training foreign language teachers

Vitae

Halyna Yarova, PhD, Associate Professor, Department of Teaching Methodology of Ukrainian and Foreign Languages and Literatures. Her areas of research interests include research of communication skills, learning strategies, translation studies, applied linguistics.